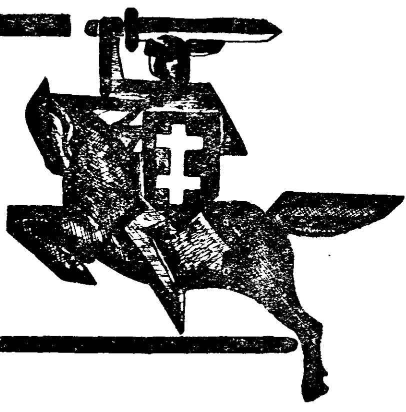
Бацькаўшчына

ОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Wladimir BORTNIK
Die Administration: München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III

Druck. „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 8, Rosenheimer Str. 46 a

Цана паза Нямеччынай: ЗША — 15 цэнтаў, Канада — 15 ц., Ангельшчына — 1 шылінг, Францыя — 40 фр., Бэльгія — 5 фр., Аўстралія — 1 шылінг. Аргентына — 2 пэзо. У іншых краінах раўнавартасьць 15 ам. цэнтаў. Падпіска на год — з разьліку 52 нумароў, на паўгода — 26 нумароў, на 3 месяцы 13 нумароў паводле вышэйшае цаны. Цана лётніцкай поштай у заакіянскія краіны — 30 ам. цэнтаў. — Падвойныя нумары каштуюць падвойна

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“ | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“ | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND“

№ 3 (185) — Нядзеля 17 студзеня 1954 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 8

Перад Бэрлінскай канфэрэнцыяй

У цэнтры ўвагі публічнай апініі Захаду знаходзіцца сяньня Бэрлінская канфэрэнцыя чатырох міністраў замежных справаў, якая распачнецца 25 студзеня сёлета. Гэтай канфэрэнцыі прыдаецца асаблівае значэньне не таму, што яна зможа пры пэўных умовах прывесьці да сусьветнага адпружаньня й разьвязаньня некаторых важных праблемаў, што гэтае напружаньне ўзмоцнілі. У такі вынік канфэрэнцыі ня верыць ня толькі Амэрыка й Вялікабрытанія, але навет і ў Францыі, дзе пераканаearьні, што з Саветамі яшчэ можна будзе знайсьці супольную мову, былі наймацнейшыя, надзеі на ўдачу Бэрлінскай канфэрэнцыі што раз слабеюць.

Дык ня ў гэтым уся прычына прыпісваньня асаблівай вагі да Бэрлінскай канфэрэнцыі, а ў тым, што яна можа стацца важным зваротным пунктам у разьвіцьці далейшых дачыненьняў між Захадам і Ўсходам. Шмат што паказвае на тое, што Амэрыка, а часткова й Вялікабрытанія разглядаюць гэтую канфэрэнцыю, як апошнюю маніфэстацыю сваей добрай волі, як **апошнюю** спробу дагаварыцца з Савецкім Саюзам. Пры гэтым дагаварыцца, не здаючы сваіх галоўных пазыцыяў, якімі зьяўляюцца: урэгуляваньне праблемы Нямеччыны, разбудова Атлянтычнага пакту і рэалізацыя эўрапэйскай абароннай супольнасьці.

Што такую пазыцыю займе Амэрыка й Вялікабрытанія, можна судзіць зь некаторых важных палітычных ходаў гэтых дзяржаваў, што папярэдзілі Бэрлінскую канфэрэнцыю й з гледзішча на яе былі зробленыя. У першую чаргу тут трэба прыпомніць пастановы канфэрэнцыі на Бэрмудах. Ня гледзячы на тое, што ў сувязі з раптоўнай згодай Саветаў адбыць Бэрлінскую канфэрэнцыю бязь ніякіх вяжучых наперад перадумоваў пастаўленая перад канфэрэнцыяй на Бэрмудах мэта — мабілізацыя ўсіх сілаў Захаду на змаганьне з камунізмам — ня была дасягнутая, тым ня меней была ўзгодненая пазыцыя заходніх дзяржаваў, якую яны зоймуць у Бэрліне. У камунікаце Бэрмудзкай канфэрэнцыі сказана выразна, што заходнія дзяржавы ўважаюць за галоўную мэту сваей палітыкі задзіночаньне Нямеччыны шляхам правядзеньня ў ёй свабодных выбараў, разбудову Атлянтычнага пакту і прысьпяшэньне рэалізацыі эўрапэйскай арміі. З гэтай пазыцыі ў Бэрліне яны ўжо зыйсьці ня змогуць.

Пацьверджаньнем гэтага было асьветчаньне амэрыканскага міністра замежных справаў Дальлеса ў Парыжы 15 сьнежаня, што ў выпадку калі Францыя будзе й надалей адцягваць ратыфікацыю дагавору аб эўрапэйскай арміі, дык Амэрыка будзе змушаная правесьці грунтоўную рэвізію сваей вонкавай палітыкі, якая для Эўропы будзе мець трагічныя вынікі. Ён заявіў, што Эўропа можа пакончыць самагубствам, калі гэтага жадае, але без Амэрыкі, і што Амэрыка трэйці раз ня будзе ратаваць Эўропы. Праўда, нічога новага гэтая заява фактычна не зьмяшчала. Такое папярэджаньне пад адрасам Эўропы выказвала Амэрыка ўжо ня раз, ды і брытанскі прэм'ер Чэрчыль выказваў такі-ж самы пагляд на апошнім кангрэсе кансэрватыўнай партыі ў Маргэйт. Але ультыматыўная форма й нязвычайна войстры тон заявы Дальлеса, як і тое, што была яна зроблена амаль напярэдадні Бэрлінскай канфэрэнцыі мае сваю вымову. Гэта паказвае, што ў Бэрліне Амэрыка ўжо болей не скапітутулюе, а будзе гаварыць з пазыцыі сілы.

Але з другога боку Захад таксама даў да зразуменьня, што ён гатовы зрабіць усё для яго магчымае, каб у Бэрліне дасягнуць разьвязаньне найбольш спрэчных пытаньняў. Таму яшчэ нядаўна, калі ўжо сталася ведамым, што канфэрэнцыя чатырох усё-ж такі адбудзецца, Вашынгтон паўтарыў сваю згоду даць Маскве гарантыі бясьпечнасьці, але пад умовай, што апошняя згодзіцца на задзіночаньне Нямеччыны.

Найважнейшым палітычным козырам Амэрыкі, якім яна зайграла перад Бэрлінскай канфэрэнцыяй, была прамова прэзыдэнта Айзэнгаўэра, сказаная перад пленумам Задзіночаных Нацыяў 8 сьнежаня, на другі дзень пасьля заканчэньня Бэрмудзкай канфэрэнцыі й зь ейнымі ўдзельнікамі ўзгодненая. Высоўваючы праект стварэньня міжнароднай установы дзеля выкарыстаньня атамнай энэргіі для мірных мэтаў і заклікаючы Савецкі Саюз прыступіць да гэтага пляну, Айзэнгаўэр заманіфэставаў добрую волю й мірныя намеры Амэрыкі, якая, як ён адцеміў, маючы незраўнаную перавагу запасаў і прадукцыйных магчымасьцяў атамнага аружжа, згаджаецца ў будучыні вялікую часьць прадукаванай ёю атамнай энэргіі аддаць для павышэньня дабрабыту ўсяго чалавецтва. Абедзьве гэтыя амэрыканскія заявы, як і пастановы Бэрмудскай канфэрэнцыі не пакідаюць ніякіх сумляваньняў, што англясаскі Захад у Бэрліне выкажа максімум міралюбнасьці й добрай волі ў дачыненьні да Саветаў, але сваіх пазыцыяў ня здасьць.

Ня менш ад Захаду прыгатаўляецца да Бэрлінскай канфэрэнцыі й Савецкі Саюз. Таксама можна ўжо прадбачыць, якую будзе ён старацца заняць на ёй пазыцыю і якімі зайграе козырамі. Зусім ясна, што мэты Савецкага Саюзу, да якіх ён будзе імкнуцца ў Бэрліне, зьяўляюцца адваротныя да мэтаў Захаду: нэўтралізацыя Нямеччыны, спараліжаваньне Атлянтычнага пакту й недапушчэньне да паўстаньня эўрапэйскай арміі, ну, і пасварэньне заходніх дзяржаваў.

Якую форму задзіночаньня Нямеччыны будуць прапанаваць Саветы, сяньня ўжо ведама. У ваднэй з сваіх ранейшых нотаў да заходніх дзяржаваў Крэмль высунуў наступную форму разьвязаньня нямецкае праблемы: спачатку з заходнянямецкага ўраду й усходнянямецкага ўраду меў-бы быць створаны агульнанямецкі ўрад і такім-жа спосабам агульнанямецкі парлямант із спалучэньня двух — заходняга і ўсходняга нямецкіх парлямантаў. Потым гэты агульнанямецкі часовы ўрад правёў-бы агульнанямецкія выбары, пасьля чаго быў-бы створаны сталы нямецкі ўрад, зь якім быў-бы падпісаны мірны дагавор. Ясна, што калі навет такія выбары, праведзеныя агульнанямецкім урадам, спалучаным з урадаў усходняй і заходняй Нямеччыны, і не далі-б бальшыні камуністым, дык і так гэткая «задзіночаная» Нямеччына, на чале якой, побач з антыкамуністычнымі палітыкамі, стаялі-б і надалей маскоўскія агенты тыпу Піка, Гротэволя й Ульбрыха, была-б вырваная з пад уплываў Захаду і ў найменшым выпадку была-б зьнэўтралізаванай. Пасьля падпісаньня з такой Нямеччынай мірнага дагавору, акупацыйныя дзяржавы мусілі-б забраць зь ейнае тэрыторыі свае збройныя сілы. Але ў той час, калі Саветы патрабавалі-б адцягнуць свае войскі толькі на пару сот кілямэтраў, на левы бераг Одры й Найсы, Амэрыка й Вялікабрытанія былі-б змушаныя вывесьці свае войскі наагул з Эўрапы. Ясна, што на такое разьвязаньне нямецкае праблемы Захад ня пойдзе. А Саветы таксама ня згодзяцца на пляны Захаду, паводля якіх задзіночаньне Нямеччыны павінна быць праведзенае толькі шляхам свабодных выбараў, праведзеных на ўсей нямецкай тэрыторыі пад міжнароднай кантроляй.

Хаця Масква згадзілася на адбыцьцё Бэрлінскай канфэрэнцыі бязь ніякіх перадумоваў, якія ўзалежнівалі-б ейнае склíканьне, тым ня меней у сваей апош-

(Заканчэньне на 2-ой балоне)

Канфэрэнцыя у справе вызваленьня

У Вашынгтоне 4 і 5 сьнежня 1953 г. адбывалася «Нацыянальная канфэрэнцыя ў справе свабоды й міру цераз вызваленьне», якая мела на мэце прадыскутаваць справу палітыкі вызваленьня народаў, што знаходзяцца за зялезнай заслонай. Гэткая-ж канфэрэнцыя адбылася і ў лютым мінулага году ў Вашынгтоне на тэму «Стратэгія псыхалягічнай вайны».

Ініцыятарамі й арганізатарамі абедзьвюх канфэрэнцыяў былі кангрэсмэны Чарльс Кэрстэн і О. К. Армстронг, а таксама Э. М. О'Конар — былы ўраднік Вашынгтонскай ДП-Камісіі. Апрача гэтага, у канфэрэнцыі прынялі ўдзел некалькі дзесяткаў іншых амэрыканскіх палітыкаў ды шмат прадстаўнікоў паняволеных бальшавізмам народаў. Канфэрэнцыя выклікала належнае зацікаўленьне сярод амэрыканскай грамадзкасьці, а амэрыканская прэса памясьціла аб ёй свае справаздачы.

На канфэрэнцыі быў прысутным, як госьць, прэзыдэнт Рады БНР М. Абрамчык, а ад Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня ў ЗША (БАЗА) прыймалі ў ёй актыўны ўдзел сп. В. Жызьнеўская і сп. П. Манькоўскі. Першая ўваходзіла ў дарадчую камісію Цэнтральнага Бюра, на чале якога стаяў кангрэсмэн Армстронг, а другі выступаў ў агульных дыскусіях канфэрэнцыі на нацыянальныя тэмы.

Канфэрэнцыя мінулага году праходзіла пад вялікай дамінацыяй расейскай імпэрыялістычна-фашыстаўскай групы з НТС, а адзін зь лідэраў гэтае арганізацыі Балдыраў выступаў навет з праграмовым рэфэратам. Цяпер-жа сытуацыя зусім зьмянілася. Балдыраў быў высялены з ЗША, — гавораць, што ў сувязі з шпіёнскай афэрай Мюльлера, а энтэсаўцы наагул, у сувязі таксама з выкрыцьцём гэтае афэры ў цэнтры іхнае арганізацыі, ужо не маглі быць панамі палажэньня. Іхная дэлегацыя абмежавалася да дзесяцёх чалавек, тады калі ў мінулым годзе было іх больш сотні. Таму заядлымі абароньнікамі расейскай імпэрыялістычнай пазыцыі выступалі ня столькі самі Расейцы, колькі ведамы амэрыканскі русафіл, былы старшыня Амэрыканскага Камітэту сп. Ляёнс. У сваіх выступленьнях ён намагаўся запярэчыць існаваньне як савецкага, гэтак і наагул расейскага імпэрыялізму, даводзячы, што справа паняволеных народаў зьяўляецца зусім няістотнай. Але ягоная пазыцыя ў выступленьнях як Амэрыканцаў, гэтак і прадстаўнікоў паняволеных народаў была разьбітая.

Наагул вялізарная бальшыня амэрыканскіх удзельнікаў канфэрэнцыі выказала свае сымпатыі і зразуменьне да нацыянальна-вызвольнага змаганьня нерасейскіх народаў, бачучы ў гэтым змаганьні найвастрэйшую зброю супраць бальшавізму. З гэтага гледзішча на асаблівую заслугоўваў увагу рэфэрат кангрэсмэна Файна із штату Огайё на тэму **«Чатыры сілы свабоды».** Ён адцеміў, што расейскаму камунізму трэба проціўставіць вышэйшыя ідэі, большую станоўчасьць і актыўнасьць ды абапёрціся ў змаганьні зь ім на такіх фактарах, як рэлігія, шляхотны нацыяналізм, вольная праца й прыватнае прадпрыемства.

«Шляхотны нацыяналізм — гэта сіла, што дзеіць ужо сотні гадоў» — заявіў кангрэсмэн Файн. Гэты нацыяналізм памылкова зьмешваюць з агрэсыўным нацыяналізмам фашыстаўскага тыпу. У савецкай імпэрыі дзеюць два тыпы нацыяналізму: агрэсыўны расейскі нацыяналізм, або, як яго называюць, савецкі патрыятызм, і шляхотны нацыяналізм, рэпрэзэнтаваны нерасейскімі народамі, якія жадаюць вызваліцца з савецкай турмы народаў. Гэты нацыяналізм дзеіць у Польшчы, Чэхіі, Славаччыне, Мадзяршчыне, Эстоніі, Латвіі, Летуве, Беларусі, Украіне, Грузіі, Армэніі і сярод іншых нерасейскіх народаў. Гэты нацыяналізм можа стацца Ахілесавай пятой імпэрыі і яго — паводля пераканьня кангрэсмэна Файна — трэба падтрымліваць, бо гэта ляжыць у сфэры традыцыяў Амэрыкі.

Напасьледак канфэрэнцыя прыняла рэзалюцыю, у васнову якой была паложаная амэрыканская Дэклярацыя незалежнасьці. «Канцэпцыя вызваленьня ўключае ў сябе самавызначэньне й свабоду для кажнай нацыі на зямлі бяз выключэньня, як гэта зацемлена ў Атлянтыцкай карце, і ня гледзячы на існуючыя дзяржавы» — гаворыць пункт дзесяты рэзалюцыі. Іншыя пункты рэзалюцыі заклікаюць урад ЗША дапамагчы паняволеным народам у іхным вызваленьні маральна й матар'яльна, вымагаюць ад ураду ЗША ратыфікаваць канвэнцыю аб народаўбійстве, вызнаюць права дэпартаваным народам і нацыянальным групам на паварот на бацькаўшчыну й поўную рэгабілітацыю й інш.

Зь вялікім задаваленьнем астаецца падчыркнуць, што апошняя «Нацыянальная канфэрэнцыя ў справе свабоды й міру цераз вызваленьне» была наступным паважным крокам у эвалюцыі амэрыканскага грамадзянства ў кірунку зразуменьня нацыянальна-вызвольных імкненьняў нерасейскіх народаў і іхнае першараднае ролі ў змаганьні з бальшавізмам. Як такая, канфэрэнцыя гэтая адначасна паказала поўны правал адзінанедзялімаўскай канцэпцыі расейскае імпэрыялістычнае рэакцыі й ейных амэрыканскіх прыслужнікаў.

Р. С.

Пакажам сьвету запраўднага Купалу

ДА ВЫДАНЬНЯ ВЯЛІКАГА ЗБОРНІКА ТВОРАЎ ЯНКІ КУПАЛЫ

Кажны народ мае свае вялікія нацыянальныя вартасьці, сваіх найвялікшых людзей і іхную творчасьць, зь якой чэрпае нязьнішчальныя жыцьцёвыя сілы, на якіх узгадоўваюцца цэлыя пакаленьні й якімі ён гордзіцца перад сьветам. Адным з такіх вялікіх Беларусаў зьяўляецца Янка Купала, нацыянальны прарок і волат беларускага мастацкага слова. У сваіх натхнёных творах ён, — як ніхто перад ім і пасьля яго — адкрыў вочы беларускага народу на ўвесь трагізм ягонага паднявольнага жыцьця, заклікаў яго ськінуць ланцугі няволі і, паказаўшы шлях да вызваленьня, падняў яго на вялікае змаганьне за сваю будучыню — вольную й незалежную Беларусь. А як мастак беларускага слова, Купала першы стварыў моцныя асновы новае беларускае літаратуры, узьняў яе на недасягальную перад ім вышыню і зраўняў яе з мастацкай літаратурай іншых народаў. Для беларускага народу Купала з аднаго боку зьяўляецца прарокам нацыянальнага адраджэньня й вызваленьня, а з другога — найбольш рэпрэзэнтацыйным прадстаўніком нашага нацыянальнага літаратурнага мастацтва. Ягоныя творы належаць да тых, што чытаюцца й перачытваюцца бесьперапынку, заўсёды выклікаюць найглыбейшыя пачуцьці й незацёртыя перажываньні, заўсёды ўзбройваюць магутнай сілай вытрываньня й нязломнай верай у перамогу.

Тымчасам Купала для нашае эміграцыі становіцца што раз меней ведамым. Старэйшае пакаленьне, што ведала Купалу на бацькаўшчыне амаль напамяць, ня маючы тут выдадзеных ягоных твораў, пачынае аб ім забывацца, а маладое пакаленьне, што вырасла на чужыне, паза малой колькасьцю Купалавых твораў, перадрукоўваных у часапісах пры розных нагодах, фактычна ведае аб ім толькі зь ягонага імя. Пераважна зь імя толькі ведае аб Купале й заходні культурны сьвет, бо найвялікшы волат нашага паэтыцкага слова сяньня даступны яму толькі ў дробных і некамплетных выданьнях, прыпадкова папаўшых у некаторыя бібліятэкі Захаду, пры гэтым у выданьнях, засьмечаных бальшавіцкімі прадмовамі, што хвальшуюць праўду аб нашым нацыянальным гэнію.

Дык пакажам сьвету нашага запраўднага вялікага Купалу, пакажам н а г л я д н а, а не славамі толькі, а ў васобе Купалы й цераз ягоную творчасьць пакажам яму тое, што беларускі народ мае найлепшае й найвартасьнейшае й з чаго запраўды мае поўнае права быць гордым. Пабачыўшы й пазнаўшы веліч нашага нацыянальнага гэнія, сьвет гэтым самым вялікшым і сільнейшым пабачыць наш народ і нашую эміграцыю.

Іншыя народы маюць адпаведныя выданьні сваіх найвялікшых волатаў духа й майстроў мастацкага слова, якія дэманструюць перад чужынцамі, як свае найвялікшыя нацыянальныя дасягненьні. Украінцы маюць такія выданьні Шэўчэнкі, Палякі — Міцкевіча, Расейцы — Пушкіна і г. д. Мы-ж маем Купалу, які, аднак, дагэтуль у поўнай сваей веліччы ня быў сьвету даступны.

Дзеля гэтага Выдавецтва «Бацькаўшчыны», веручы ў поўнае падтрыманьне нашага эміграцыйнага грамадзянства, ужо прыступіла да вялікага й адказнага заданьня — прыгожага выданьня вялікага тому найлепшых і найбольш характэрных для паэты твораў Янкі Купалы. Прыгатаваны спэцыяльнай камісіяй Беларускага Інстытуту Літаратуры й Мастацтва ў Нью Ёрку том выбраных твораў Купалы, які выдаецца цяпер фарматам вялікае васьмёркі разьмерам больш чымся 500 балонаў друку, ужо ад двух месяцаў друкуецца і будзе гатовым у першых днях сакавіка сёлета. З боку вонкавага гэтае выданьне будзе адказваць усім вымаганьням заходняэўрапэйскае друкарскае тэхнікі, а з гледзішча падбору твораў зборнік будзе зьмяшчаць усё найвартасьнейшае з Купалавай літаратурнай спадчыны. З гэтага гледзішча зборнік пакажа нам у васнаўным у с я г о Купалу. Гэта будзе зборнік, якога, як з гледзішча сабраных у ім усіх найлепшых твораў Купалы, гэтак і з гледзішча на ягонае тэхнічнае афармленьне, у нас ня было яшчэ навет на бацькаўшчыне.

Аб архітэктоніцы й агульным зьмесьце зборніка, як і аб ягонай цане ды ўмовах выпіскі, паінфармуем у наступных нумарох нашае газэты. Тут толькі адцемім, што выданьне такога вялікага, салíднага й рэпрэзэнтацыйнага тому твораў Купалы — гэта басспрэчна вялікая падзея ў жыцьці нашае эміграцыі. Для кажнага нашага суродзіча, закінутага лёсам на далёкую чужыну, творы Купалы перанясуць яго ў думках у дарагую бацькаўшчыну, будуць яму пацехай і крыніцай сілы ў ягоным цяжкім эміграцыйным жыцьці. Таму зборнік Купалаўскіх твораў павінен стацца настольнай кнігай кажнага Беларуса на чужыне. І таму Выдавецтва «Бацькаўшчыы» чакае ад нашых суродзічаў, што яны, усе бяз выключэньня купляючы й згары падпісваючыся на Купалаўскі зборнік, належна спрычыняцца да ягонага выданьня, як і да ягонага пашырэньня сярод сваіх і чужых.

Выдавецтва «Бацькаўшчыны»

Бальшавіцкая агентура й ейныя спадарожнікі

Турэцкая газэта «Мільліет», што выходзіць у Істамбуле, у нумары за 19. 9. 1953 г. зьмясьціла артыкул п. н. «5-ая калёна Саветаў», у якім, між іншым, пісалася:

«Бачучы, што чырвоная Масква пасьпяхова ажыцьцяўляе традыцыйны расейскі імпэрыялізм шляхам народаўбіўства, дэпартацыі й русыфікацыі, шавіністычныя элемэнты белай расейскай эміграцыі, што становяць ейную бальшыню, паступова ператвараюцца ў 5-ую калёну чырвонай Масквы.

Былы прэм'ер Расеі Керэнскі і іншыя сучасны чырвоны імпэрыялізм разумеюць, як ажыцьцяўленьне нацыянальнага расейскага ідэялу. Дзеля гэтага іхнай палітычнай мэтай-максімум сталася: бараніць тэрытарыяльную цэласьць Савецкага Саюзу і, па магчымасьці, бяз уструсаў і бязбольна, ператварыць яго ў нацыянальную расейскую дзяржаву, якая павінна існаваць вечна».

На пацьверджаньне гэтай сваей тэзы, турэцкая газэта прыводзіць, між іншымі, наступны факт:

«Паведамленьне з Тэгерану, атрыманае тут тыдзень таму назад, зьяўляецца пераконваючым пацьверджаньнем гэтага. Гэтае паведамленьне зьмяшчае прызнаньне аднаго белага Расейца, які ў Іране працаваў на карысьць Саветаў. Ён заявіў: «Раней я працаваў супраць савецкай улады, але калі пабачыў, што пры савецкім рэжыме Расея ператварылася ў вялізарную расейскую імпэрыю, я адмовіўся ад антыбальшавіцкага змаганьня, бо сяньняшнія маскоўскія правадыры ажыцьцяўляюць палітыку, устаноўленую Пятром Вялікім, якую праводзілі наступныя дзяржаўныя дзеячы Расеі. Якая-б ня была нутраная палітыка Саветаў, мы, Расейцы, абавязаныя падтрымліваць іхную вонкавую палітыку...»

Гэтае шчырае прызнаньне расейскага эмігранта ў Іране не зьяўляецца маячаньнем хворага чалавека, што мае памешаны розум.

У свой час мы падавалі на балонах «Бацькаўшчыны» іншую падобную рэвэляцыю — пісьмо аднэй расейскай эмігранткі ў рэдакцыю расейскай газэты ў Аргентыне «Наша Страна» за 10. 5. 1952 г., дзе пісалася:

«Паглядзіце, шостая часьць сьвету — Расея — сталася чацьвёртай ягонай часьцяй; Дунай стаўся расейскай ракой; наступіла чуць не задзіночаньне славянства; сорам 1905 году, вайна Расеі й Японіі, сьцёрты тым-жа Сталінам. Такога прэсьціжу Расеі не дала Кацярына Другая, які ёй даў Сталін...»

У бязьмежным «патрыятычным» захапленьні высказвае напасьледак аўтарка пісьма сваё палітычнае крэдо: **«Мой лёзунг: Бог, Расея, Праваслаўнае самадзяржаўе. І каб гэта ажыцьцявіць, патрэбны белы Сталін!»**

Найвялікшы «антыбальшавік» генэрал Дэнікін яшчэ ў 1938 годзе ў сваім выступленьні ў Парыжы зьвярнуўся да шматтысячных белых расейскіх эмігрантаў з заклікам: **«Если вспыхнет война между Германией и Россией, долг русского офицера быть в рядах красной армии».**

Прыклады падобных «антыбальшавіцкіх» выступленьняў расейскіх эмігрантаў можна было-б множыць без канца. Сюды належыла-б аднесьці і нядаўны выпадак, калі адзіны расейскі сьвятар у заходнім Бэрліне «выбраў свабоду», перайшоўшы із сьпіскамі сваіх расейскіх вернікаў у савецкі сэктар Бэрліна. Тут можна было-б прыпомніць і слынную заяву Керэнскага ў 1945 г., што **«лепшы благі дыктатар** (г. зн. Сталін), **чымся рваць на кускі жывое цела Расеі»**, таго самага Керэнскага, на чале зь якім яшчэ нядаўна думаў ісьці супраць бальшавізму Амэрыканскі Камітэт Вызваленьня ад Бальшавізму. Але няма ніякай патрэбы займаць месца падобнымі фактамі й высказваньнямі.

Каб сьцьвердзіць, што ўсе шавіністычныя расейскія рэакцыянэры, гэта сьведамыя, а ў найлепшым выпадку ня сьведамыя спадарожнікі бальшавіцкіх пятых калёнаў на Захадзе, даволі прыглядзіцца да дзейнасьці расейскіх імпэрыялістычных арганізацыяў на эміграцыі і прапагаваных імі палітычных канцэпцыяў. Ужо сталася шырака ведамым, што бальшавіцкая агенутура знаходзіць найлепшыя ўмовы для сваей дзейнасьці якраз у радох расейскае шавіністычнае рэакцыі і ейных арганізацыяў. У найлепшым-жа выпадку, усе гэтыя «адзінанедзялімцы», гэта, як правільна іх у свой час ахрысьціла газэта «Освобождение», толькі «ўмоўныя антыбальшавікі», якія направа й налева гэтай сваей умоўнасьцю намагаюцца шантажаваць Захад. Яны маюць нахабную сьмеласьць ультыматыўна заяўляць: калі Захад загарантуе цэласьць і неразьдзельнасьць расейскай імпэрыі, тады яны, а разам зь імі і ўвесь расейскі народ дапаможа яму зьнішчыць бальшавізм; і наадварот — калі Захад будзе падтрымліваць нацыянальна-вызвольныя імкненьні нерасейскіх народаў (па іхнаму гэта называецца «расчленение России»), дык увесь расейскі двухсотмільённы народ (у тым ліку й г. зв. «нацмены»), ну і, ведама, яны самі падтрымаюць бальшавізм і выступяць разам зь ім супраць Захаду.

Што гэтак могуць зрабіць на выпадак вайны з бальшавікамі расейскія імпэрыялістыя, мы ані трохі ня сумляваемся. Але, на шчасьце, усе гэтыя «ура-патрыёты» ня маюць ніякіх падставаў гаварыць ад імя расейскага народу ані аб тым, як народ гэты пастуціць у залежнасьці ад такой або іншай палітыкі Захаду. Справа ў тым, што расейскі народ зьяўляецца адзіным народам у Эўропе, які ніколі ня цешыўся дэмакратычнымі свабодамі, а гэтым самым ніколі ня меў магчымасьці свабодна выказацца. Калі-ж коратка меў ён раз гэтую свабоду — пры часовым урадзе Керэнскага ў 1917 г. — тады ён узапраўды высказаўся: ня гледзячы на «непрадрашэнскую» палітыку Керэнскага ды ягоную палітыку за ўтрыманьне «единой и неделимой», народ гэты падтрымаў аднак бальшавіцкае «прадрашэнства» і іхныя лёзунгі «национального самоопределения вплоть до отделения», што незадачлівы Керэнскі быў змушаны ратавацца ўцёкамі заграніцу ў бабскай спадніцы.

Пададзеныя на пачатку гэтага артыкулу прыклады, як і наагул дзейнасьць расейскай эміграцыі адзінанедзялімскага кірунку паказваюць, што эміграцыя гэтая, выступаючы варожа супраць некаторых мамэнтаў нутранай палітыкі Савецкага Саюзу, поўнасьцю апрабуе й падтрымлівае ягоную нацыянальную палітыку ўнутры і ягоную імпэрыялістычную палітыку навонкі. А паколькі гэтая імпэрыялістычная палітыка ўкаранавалася і далей укараноўваецца вялізарнымі дасягненьнямі, аб якіх ня сьнілася яшчэ Пятру Вялікаму і ўсім ягоным наступнікам, сяньняшняя расейская эміграцыйная рэакцыя гатовая дараваць Саветам усе іхныя зьдзекі, ахвярай якіх быў і расейскі народ. Таму між вялікадзяржаўным адзінанедзялімскім патрыётызмам і г. зв. савецкім патрыётызмам існуе знак роўнасьці.

І тут знаходзім ключ для разьвязкі аднае важнае праблемы. Расейская антыбальшавіцкая эміграцыя ад самага свайго пачатку аж да сяньня зьяўляецца так глыбака падмінаваная бальшавіцкай агентурай, што проста цяжка сьцьвердзіць, дзе пачынаецца антыбальшавіцкае змаганьне, а дзе канчаецца савецкі шпіянаж. Мы самі былі ў 1945 годзе кавочнымі сьветкамі, калі высокія ахвіцэры арміі ген. Уласава і адказныя працаўнікі ягонага штабу разьяжджалі ў Заходняй Нямеччыне па лягерах савецкіх ваеннапалонных і лягерах ДП у якасьці савецкіх зьвязных і рэпатрыяцыйных ахвіцэраў. Ніткі найбуднейшых шпіёнскіх савецкіх афэраў на Захадзе часта вялі да расейскай фашыстаўскай арганізацыі НТС, якая яшчэ дагэтуль карыстаецца манаполем на антыбальшавіцкую дзейнасьць на той бок зялезнай заслоны. А сьвежая шпіёнская афэра выдатнага дзеяча НТС Мюльлера, супраць якога якраз цяпер адбываецца працэс у амэрыканскім судзе ў Франкфурце, зьяўляецца бяспрэцэдэнтнай сярод якой-небудзь эміграцыі нерасейскіх народаў.

У Мюнхэне існуе пад патранатам НТС г. зв. «Центральное Объединение Послевоенной Эмиграции» (ЦОПЭ) на чале з маёрам Клімавам. Аб гэтай арганізацыі ўжо ад даўнэйшага часу курсуюць найбольш несамавітыя чуткі, а ў ейных радох аж кішыць ад узаемных абвінавачаньняў адныМі другіх у бальшавіцкай агентурнай дзейнасьці. Нядаўна ў Заходняй Нямеччыне была пашыраная лістоўка, падпісаная новымі ўцекачамі з Савецкага Саюзу — нядаўнымі сябрамі ЦОПЭ: жаўнерам А. Пятровам, сяржантам Т. Карпенкам, капітанам П. Гусевам, палкоўнікам Б. Івановам і інжынерам Х. Марголінам. У гэтай лістоўцы, між іншым, чытаем:

«Зьвярніце ўвагу, што робіцца ў кіраўніцтве г. зв. «Центрального Объединения Послевоенных Эмигрантов», з СССР, якое было створанае ў Мстападзе мінулага году!

Вось-жа кіраўніцтва ЦОПЭ перайшло ў рукі фашыстых і камуністых, стаўленьнікаў Г. Клімава на загад НТС. Дыктатарам-гаспадаром ЦОПЭ стаўся фактычна былы супрацоўнік СД у Прыбалтыцы, а цяпер давераная асоба амэрыканскай контрразьведкі, таталітарысты А. Мільруд-Томпсон, які ў сваім прыватным памешканьні ў Мюнхэне на Гэйбэльштрасэ 13/ІІ стварыў собскае тайнае «падкіраўніцтва» ЦОПЭ! Найбліжшымі ягонымі халуямі зьяўляюцца Рыгор Клімаў і Ігар Кронзас, якія, прадбачучы надыходзячыя перавыбары, паехалі па зонах прапагандаваць Вас і прыпадлізвацца да Вас. А дзе яны былі дагэтуль і хто яны такія?

Ці Вам ведама, што былы камуністы, капітан Г. Клімаў ня ёсьць пасьляваенным эмігрантам? Яшчэ ў 1944 г. ён быў у Штутгарце, а ў 1945 г. дабравольна рэпатрыяваўся «на родину», але па дарозе быў пакінуты інспэктарчыкам у Карльсгорсьце. У 1947 г. высланы з дэмантажом цягнік «выкалеіўся» і Клімаў, баючыся пакараньня, таксама «выкалеіўся» на захад, дзе ўступіў у НТС, «прафэсары» якога і памаглі яму напісаць кнігу «Бэрлінскі Крэмль» паводля сваіх матарыялаў, а Мільрул адпусьціў на яе выданьне часьць грошаў, прызначаных на «Сатырыкон».

Былы камуністы І. Кронзас — давераны сэксот і прыдворны вышыбайла мільрудаўскай установы на Галілейпляц 1, а так-жа вэрбавальнік туды даносчыкаў на сумленных людзей і антыбальшавікоў...

Недавучаны артысты, камсамолец, а потым і палітрук у савецкай арміі, Ф. Арнольд-Курбатаў здаўся ў 1941 г. ў палон, і як Немец паводля паходжаньня, стаўся давераным перакладнікам у СД і нямецкіх камэндатураў, памагаючы акупанту грабіць і расстрэльваць спакойнае насельніцтва ў Беларусі — Барысава, Магілёва, Бабруйска... У 1944 г. ён папаў у савецкі палон, і як Немец «з Прыбалтыкі» быў асуджаны за зьверствы над насельніцтвам на 25 год, а потым раптам зь няведамых прычынаў выпушчаны ў 1949 г. і пасьля прыезду ў Франфурт/М. уступіў у НТС. Цяпер гэты нямецкі грамадзянін і фашысты — добра аплачаваная давераная асоба Мільруда і начальнік аддзелу прапаганды ЦОПЭ.

П. Лілякевіч — былы ахвіцэр СМЕРШ-а і ўгалоўнік (клічка «Інтэлігент»). Грабіў у 1945 г. жыдоў-кацэтнікаў і быў засуджаны на 7 год турмы. Наступным сябрам кіраўніцтва ЦОПЭ зьяўляецца М. Дзюба, душой і целам заграданы Мільруду, і за некалькі даносаў на сваіх прыяцеляў атрымаў стаўку 700 нямецкіх марак...

Як бачыце самі, Дарагія Прыяцелі, гэта ня кіраўніцтва ЦОПЭ, а яўная ячэйка КПСС у Мюнхэне на Гайглыштрасэ 25/0, узначаленае Клімавам...»

Калі хоць дзесятая часьць абвінавачаньняў пад адрасам кіраўнікоў ЦОПЭ зьяўляецца праўдзівай, — а ў гэтым цяжка сумлявацца — дык становіцца ясным, што гэтая энтээсаўская прыбудоўка зьяўляецца бадай што яшчэ болей і глыбей апанаваная бальшавіцкай агентурай, чымся і сам НТС.

Дзівіцца гэтаму ня прыходзіцца. Для энтузіястых савецкай вонкавай палітыкі і ейных імпэрыялістычных дасягненьняў, як успомненыя на пачатку расейскі эмігрант у Іране, аўтарка пісьма ў газэту «Наша Страна» ці адзін з правадыроў НТС Мюльлер і болей або меней ім падобныя, шпіёнская й агентурная дзейнасьць на карысьць Крэмля зьяўляецца справою гонару й чэсьці.

Сяньня яшчэ цяжка цьвердзіць з усёй пэўнасьцю, ці тыя Амэрыканцы, якія ў сваей антыбальшавіцкай палітыцы дагэтуль рабілі стаўку на такіх »антыбальшавікоў» і шчодра іх фінансавалі, перапаліся ўжо, зь кім яны мелі справу, ці яшчэ не. Затое мы запраўдную цану ўсім гэтым бальшавіцкім спадарожнікам, што выступаюць пад маскай «подлинных антибольшевиков», ведалі ад самага пачатку.

Алесь Крыга

НОВЫ НУМАР «ВЕДЫ»

Выйшаў падвойны № 4-6 беларускага навуковага часапісу «Веда», 64 балоны. Матар'ял багаты й цікавы. Маем у ім артыкулы зь гісторыі Беларусі (пра беларускія плямёны Вяцічаў і Крывічоў), вельмі цікавае апісаньне Палехаў — беларускага жыхарства Калужчыны, Арлоўшчыны і іншых усходніх прастораў Беларусі ды характарыстыка гэтага жыхарства ў творах Тургеневых. І іншае. У Нямеччыне можна выпісваць із Рэдакцыі «Бацькаўшчыны». Каб даць магчымасьць купляць «Веду» беларускім уцекачом у Нямеччыне, рэдакцыя яе вельмі зьніжыла ім цану і лічыць ім адзін фэніг за адзін цэнт, значыцца, цана гэтага сшытка 60 фэнігаў.

Перад Бэрлінскай канфэрэнцыяй

(Заканчэньне з 1-ай балоны)

няй ноце падчыркнула сваё нэгатыўнае становішча да Атлянтычнага пакту й эўрапэйскай арміі ды паўтарыла сваё дамаганьне скліканьня канфэрэнцыі вялікай пяцёркі з удзелам чырвонага Кітаю. Дык ясна, што ўсе гэтыя дамаганьні будзе яна фарсаваць у Бэрліне.

Так як справа Атлянтычнага пакту й эўрапэйскай арміі для Амэрыкі й Вялікабрытаніі зьяўляецца справай паза ўсякай дыскусіяй, Молатаў можа ў Бэрліне й асабліва не націскаць на два гэтыя пункты. Затое праект канфэрэнцыі пяцёх з удзелам камуністычнага Кітаю можа быць ім асабліва настойліва фарсаваны й выкарыстоўваны дзеля аднаўленьня ранейшае нязгоды між США і Вялікабрытаніяй, якая, вызнаючы пэкінскі ўрад Мао-Тсэ-Тунга, ахвотна засела-б зь ягонымі прадстаўнікамі пры супольным канфэрэнцыйным стале.

Разьбіцьцё й пасварэньне заходняга блёку наагул будзе аднэй з найважнейшых мэтаў Крэмля на канфэрэнцыі ў Бэрліне. Ужо цяпер сталася аж надта ясным, што галоўная стаўка будзе Саветамі пастаўленая на Францыю. Навет сам адклад Саветамі канфэрэнцыі з 5 на 25 студзеня быў зроблены з гледзішча на атрыманьне патрэбнага часу, каб францускія палітычныя колы й публічную апінію прыгатаваць да канфэрэнцыі ў духу дамаганьняў Масквы. І гэты час Саветамі не марнуецца. Ніколі дагэтуль пасьля заканчэньня апошняй вайны Масква не праявіла столькі ініцыятывы, каб здэзарыентаваць Францыю і аслабіць ейныя сувязі з Захадам, як гэта робіць яна цяпер. Дзевятая гадавіна падпісаньня француска-савецкага дагавору 10. 12. 1944 году дала для гэтага Маскве найлепшую нагоду, калі савецкая прапаганда, паклікаючыся на «супрацоўніцтва між Францыяй і Савецкім Саюзам у вагні другой сусьветнай вайны», рабіла ўсё магчымае, каб зьмяніць францускую замежную палітыку ў выгодным для сябе кірунку. Асабліва дэманстрацыйным было тыднёвае падарожжа па Польшчы дзевяціасабовай францускай парляманцкай дэлегацыі, зложанай з прадстаўнікоў шасьці францускіх буржуазных партыяў. Між дэлегатамі быў і былы францускі прэм'ер Дэляд'е, а таксама адзін блізкі супрацоўнік Дэ Голя. Напасьледак Масква ўдала зашахавала Францыю і ў Індакітаі. Яшчэ перад Бэрмудамі правадыр камуністычных паўстанцаў Ветміну Го-Чы-Мінг два разы быў высказаўся, што ён згодны распачаць перагаворы з Францыяй у справе перамір'я ў індакітайскай вайне, вельмі цяжкай, руйнуючай і непапулярнай у Францыі. А ў вапошні мамэнт камуністыя правялі неспадзяваную ўдалую афэнзыву, у выніку якой францускія збройныя сілы былі разрэзаныя на дзьве часьці. Гэтая пасьпяховая афэнзыва бясспрэчна мела на мэце зрабіць псыхалягічны ціск на Французаў, што разьвязаньне індакітайскага пытаньня яны павінны шукаць не шляхам зьліжэньня з Амэрыкай, але з Савецкім Саюзам.

Гэтак абодвы праціўныя бакі грунтоўна прыгатаўляюцца да Бэрлінскай канфэрэнцыі й прыдаюць ёй вялікае значэньне. Адныя й другія здаюць сабе справу з таго, што гэтая канфэрэнцыя можа быць апошняй дыпляматычнай спробай разьвязаньня гардыйскага вузла заходня-ўсходніх супярэчнасьцяў і што, калі гэтая спроба ня ўдасца, астанецца тады гэты вузёл толькі расьсеч. Таму некаторыя газэты высказваюць далёка йдучае прыпушчэньне, што канфэрэнцыя гэтая можа стацца першай завязкай трэйцяй сусьветнай вайны.

Алесь Каранеўскі

Найважнейшае з палітыкі

Амэрыка забірае дзьве дывізіі з Карэі. Прэзыдэнт Айзэнгаўэр выдаў распараджэньне паступова зьмяншаць амэрыканскія збройныя сілы ў Карэі й паведаміў, што спачатку дзьве з васьмёх дывізіяў ЗША, што знаходзяцца ў Карэі, будуць забраныя ў Амэрыку. Прэзыдэнт адцеміў, што паўдзённакарэйская армія, якая цяпер павялічылася колькасна й палепшылася якасна, можа заступіць гэтых 35.000 амэрыканскіх жаўнераў, тым болей, што амэрыканскія лётніцкія сілы ў Карэі цяпер мацнейшыя, чымся перад гэтым. Амэрыканскі міністар замежных справаў Дальлес, камэнтуючы 29 сьнежня пастанову аб адкліканьні дзьвюх амэрыканскіх дывізіяў з Карэі, асьветчыў, што ў выпадку новае камуністычнае агрэсіі, замест ставіць супраціў пры помачы наземных войскаў, Амэрыка галоўна будзе абапірацца на сілах морскіх і лётніцкіх. Гэта абазначае, што ў выпадку вайны Амэрыка будзе бамбардаваць Кітай і можа ўжыць атамнае аружжа.

Заходнія пляны ў справе Нямеччыны. Тры заходнія вялікадзяржавы апрацавалі праграму з трох пунктаў у справе разьвязаньня нямецкага пытаньня. Гэтая праграма будзе запрапанаваная падчас Бэрлінскай канфэрэнцыі Савецкаму Саюзу, калі апошні будзе намераны разглядаць Бэрлінскія нарады паважна. Гэтымі трыма пунктамі зьяўляюцца: 1. спачатку правядзеньне вольных агульнанямецкіх выбараў. 2. тады стварэньне агульнанямецкага ўраду і 3. напасьледак заключэньне зь Нямеччынай мірнага дагавору, які даў-бы Нямеччыне права свабодна пастанаўляць аб сваей палітыцы. Саветы, як ведама, маюць іншую праграму ў справе Нямеччыны: спачатку стварэньне часовага нямецкага ўраду і парляманту із спалучэньня ўрадаў і парлямантаў Заходняй і Ўсходняй Нямеччыны. Гэты часовы ўрад меў-бы правесьці агульнанямецкія выбары, пасьля чаго быў-бы падпісаны мірны дагавор.

Амэрыканскія пляны на Блізкім Усходзе. Як было паведамлена ў Вашынгтоне, ЗША вядуць цяпер перагаворы ня толькі з Пакістанам, але й зь Іракам і Саўды-Арабіяй у справе заключэньня дагавораў аб узаемнай ваеннай помачы. У далейшым мае быць павялічаная ваенная помач і для Ірану. Мэтаю гэтых дагавораў мае быць забясьпечаньне перад савецкім нападам нафтавых раёнаў Сярэдняга Ўсходу й паўдзённай Азіі. Як ведама, супраць плянаванага амэрыканска-пакістанскага вайсковага дагавору войстра пратэстуе Індыя.

Уступныя перагаворы ў Панмунджоне будуць узноўленыя. Як ведама, уступная перадканфэрэнцыя прадстаўніка ЗН Дына з камуністымі ў Панмунджоне ў справе палітычнай карэйскай канфэрэнцыі пасьля 6 тыдняў была 12. 12. 1953 Задзіночанымі Нацыямі перарваная пасьля таго, як камуністыя высунулі абвінавачаньне, што альянты спрычыніліся да самапраўнага звальненьня паўдзённакарэйскім прэзыдэнтам Сынгманам Ры ў чэрвені 1953 г. 27.000 камуністычных ваеннапалонных, што адмовіліся рэпатрыявацца. Цяпер-жа амэрыканскае міністэрства замежных справаў падало да ведама, што ягоныя прадстаўнікі вядуць гутаркі з камуністычным галоўнакамандаваньнем у Карэі з мэтай узнаўленьня перарванай перадканфэрэнцыі. Упаўнамочаны на гэтую перадканфэрэнцыю ад ЗН Дын, які знаходзіцца цяпер у Нью Ёрку, зьяўляецца прыгатаваным выляцець у Карэю.

Мірныя жэсты Маленкава. У дадзеным шэфу амэрыканскага прэсавага агенцтва «Інтэрнэйшэнэль Ньюс Сэрвіс» Сміту інтэрв'ю, паўтораным на Новы Год цераз маскоўскае радыё і зьмешчаным у савецкай прэсе, Маленкаў асьветчыў, што існуюць усе магчымасьці дасягненьня ў 1954 годзе далейшага адпружаньня ў сьвеце. Маленкаў заявіў, што эвэнтуальнае заключэньне дагавору аб забароне атамнай і вадароднай бомбы, як і наагул аружжа масавага зьнішчэньня, было-б найважнейшым крокам, які могбы быць зроблены ў новым годзе дзеля ўмацаваньня міру. Аднача сна Маленкаў выказаў амэрыканскаму народу навагоднія зычэньні: «ад шчырага сэрца шчасьця й мірнага жыцьця». Таксама ён выказаў патрэбу палепшаньня дачыненьняў між СССР і ЗША. Гэтыя мірныя асьветчаньні савецкага прэм'ера Захад прыняў зь вялікімі засьцярогамі. Гэткія самыя асьветчаньні дзеля чыста прапагандовых мэтаў часта рабіў Сталін, цяпер-жа ўпяршыню ягоную тактыку паўтарыў і Маленкаў.

Становучая пазыцыя Сынгмана Ры. Паўдзённакарэйскі прэзыдэнт Сынгман Ры ў сваім навагоднім пасланьні выступіў з дамаганьнем ад альянтаў спыніць «бескарысныя перагаворы» з камуністымі і задзіночыцца з паўдзённакарэйскім народам у «вапошнім вялікім змаганьні дзеля зьнішчэньня чырвоных сілаў, якія імкнуцца разбурыць увесь сьвет». Вырашальная вайна з камуністымі зьяўляецца няўхільнай, калі сьвет хоча жыць у міры. Ры прыпомніў сваё абяцаньне не рабіць ніякіх самадзельных крокаў падчас першых 90 дзён пасьля заключэньня перамір'я, аднак падчыркнуў, што ён перарваньне ўступных перагавораў у Панмунджоне ўважае за канчальны іх зрыў. Больш чым калі-небудзь ён зьяўляецца пераканаты, што ўсякія перагаворы й сам мір зьяўляюцца недасягальнымі, пакуль на карэйскай тэрыторыі знаходзяцца кітайскія камуністычныя сілы.

Ці толькі ня перадчасна? Заходнянямецкі ўрад у супрацоўніцтве з Радай да пытаньняў задзіночаньня Нямеччыны, як было паведамлена 3 студзеня, прыгатаваў пляны «Дня Ф» — дня прывярненьня нямецкага адзінства, якія ўсьцяж удакладняюцца й расшыраюцца. Заходнянямецкае міністэрства для агульнанямецкіх справаў у сваей гадавой справаздачы паведаміла, што ўжо прыгатаваныя ўсе пляны, якія, пасьля задзіночаньня Нямеччыны, будуць ува ўсіх галінах праводжаныя ў жыцьцё. Ім-жа прыгатаваныя ўжо канкрэтныя праекты правядзеньня агульнанямецкіх вольных выбараў, пляны іхнае кантролі міжнароднымі ворганамі, як і праект агульнанямецкай канстытуцыі. У галіне эканамічнай і сацыяльнай пасьля задзіночаньня маюць быць прадпрынятыя меры дзеля: 1. зьмяншэньня беспрацоўя, 2. падняцьця жыцьцёвага ўзроўня ў савецкай зоне й 3. ліквідацыі ў савецкай зоне прымусовых мераў у галіне сельскае гаспадаркі.

Новы ўрадавы крызыс у Італіі. Італьянскі прэм'ер Джузэппэ Пэля разам із сваім кабінэтам падаўся 5 студзеня да дымісіі ў сувязі з заіснаваўшымі супярэчнасьцямі ў цэнтральным камітэце хрысьціянска-дэмакратычнай партыі. Італьянскі прэзыдэнт Эйнаўды распачаў перагаворы з прадстаўнікамі партыяў дзеля стварэньня новага ўраду.

Максім Гарэцкі

60 ГОД АД НАРАДЖЭНЬНЯ Й 40 ГОД АД ПАЧАТКУ ТВОРСТВА ПІСЬМЕНЬНІКА

Летась споўнілася якраз 60 год ад дня нараджэньня (6 лютага 1893 г.) і 40 год ад пачатку мастацкага творства (сьнежань 1913 г.) аднаго з найвыдатнейшых нашых пісьменьнікаў — мастака-бэлетрыстага, крытыка й гісторыка літаратуры Максіма Гарэцкага.

Найпаўнейшыя, хоць і вельмі кароткія, весткі аб пісьменьнікавым жыцьці пададзеныя ім самым у вадзінай аўтабіяграфічнай зацемцы, напісанай адмыслова для «Выпісаў зь беларускае літаратуры XIX-XX ст.» У. Дзяржынскага (Менск, 1926 г. бал. 446). Падаём гэтую зацемку поўнасьцяй:

«Радзіўся я ў 1893 г., 6 лютага старога стылю, у вёсцы Меншая Багацькаўка, 25 вёрст на паўночны захад ад Амсьціслава.

Бацькі мае — сяляне, земляробы.

Вучыўся я спачатку ў школцы граматы, потым у г. зв. утораклясной царкоўна-прыходзкай школе (сяло Вольшы, Аршанскага павету), якую скончыў у 1908 г., і, нарэшце, у каморна-агранамічнай школе ў Горках (1909-1913).

Быў каморнікам у Віленскай губ., а тады забралі на вайну. Быў ранены. Доўга хварэў.

Супрацоўнічаць пачаў у «Нашай Ніве» з 1912 г. Пасылаў допісы. Першае маё апавяданьне «У лазьні» было там надрукавана ў сьнежні 1913 г.

Паршы зборнік апавяданьняў «Рунь» выйшаў у Вільні ў 1914 г.

Пасьля рэвалюцыі стала супрацоўнічаў у «Известиях Смоленского Совета» (дзе друкаваліся і пераклады маіх апавяданьняў пад псэўданімам: Дзед Кузьма), потым у «Зьвязьдзе» (Смаленск—Менск—Вільня). Друкаваўся таксама ў «Дзяньніцы», «Вольная Беларусь» і ў іншых беларускіх выданьнях. За рэдагаваньне «Беларускіх Ведамасьцяў» (беларуская газэта, выходзіла ў Вільні ў 1921-23 г.г.) сеў на Лукішкі і бяз суду, із зьдзекам быў выкінуты зь Вільні ў нэўтральны пас між польскім і літоўскім фронтам.

З 1923 г. жыву ў Менску».

Да гэтых кароткіх аўтабіяграфічных вестак, выдрукаваных у 1926 г., найважней дакінуць, што ў 1930 г. пісьменьнік, ізноў «бяз суду, із зьдзекам», ды куды большым у бальшавіцкіх турмах і «этапах», чымся ў успамінаных ім віленскіх Лукішках, быў «адміністрацыйна высланы» на поўнач Расеі, у г. Вятку (цяпер Кіраў), дзе й адбыў прызначаны яму, як і іншым беларускім «нацдэмам», пяцьгадовы тэрмін у 1935 г. Тады перабраўся ў вадну мясцовасьць на поўнач Беларусі, ня ўлучаную ў БССР, дзе й пражыў, працуючы настаўнікам, да часоў славутае «яжоўшчыны», калі быў арыштаваны ізноў і запратораны недзе бяз усякіх ведамых дагэтуль сьлядоў.

Мастацкая бэлетрыстыка Максіма Гарэцкага выйшла наступнымі асобнымі выданьнямі: «Рунь» (апавяданьні, 1914), «Антон» (драматызаваная аповесьць, 1920), «Дзьве Душы» (аповесьць, 1920), «Вучыся Мутэрка» (сцэнкі, 1921), «Досьвіткі» (апавяданьні, 1926), «У чым яго крыўда» (частка з раману «Крыж», цалком не надрукаванага, 1926), «Ціхія песьні» (аповесьць, 1926), «На імпэрыялістычнай вайне» (дзёньнік, 1926), «Жартаўлівы Пісарэвіч» (сцэнкі, 1928). Апрача таго, шмат апавяданьняў і ўрыўкаў з большых твораў (раманы «Крыж», «Віленскія Змагары») засталіся нявыданымі асобна на балонах розных нашых часапісаў, пачынаючы ад тае-ж «Нашае Нівы», праз «Вольную Беларусь» і віленскія часапісы 1921-23 г.г., менскія часапісы 1923-1930 г.г. («Узвышша», «Полымя», «Маладняк» і інш.) аж да «Беларускае Газэты», што выходзіла ў Менску ў часе гітлераўскае акупацыі. І колькасным бокам свайго творства, і якасным Максім Гарэцкі бадай ці меў сабе роўнага сярод сваіх сучасьнікаў.

У 1920 г. Максім Гарэцкі выступіў і першым нацыянальным гісторыкам нашае літаратуры. Выдадзеная тады ў Вільні ягоная «Гісторыя Беларускае Літаратуры» вытрымала колькі выданьняў у Вільні-ж, а тады і ў Менску. У 1922 г. у Вільні выйшла ягоная «Хрыстаматыя Беларускае Літаратуры» (XI век — 1905 год)». У 1926 г. у Менску Гарэцкі ў супрацоўніцтве з Ул. Дзяржынскім і П. Караваем выдаў «Выпісы зь Беларускае Літаратуры» (частка I: вусная народная творчасьць і старадаўнае пісьменства). У 1929 г. асобным выданьнем выйшаў гістарычна-літаратурны нарыс «Маладняк за пяць год». Шмат крытычных і гістарычна-літаратурных зацемак і рэцэнзіяў Максіма Гарэцкага раськідана таксама па розных часапісах.

У выдавецкім пляне «Бацькаўшчыны» — на сёлета — выданьне зборніка выбраных твораў Максіма Гарэцкага. Дзеля найбольшае эфэктыўнасьці гэтага выданьня просім яшчэ раз нашых чытачоў падаваць нам весткі аб тым, дзе можна было-б дастаць для перадруку тыя ці іншыя зь пералічаных вышэй пісьменьнікавых мастацкіх твораў.

А тымчасам адзначаем юбілей аднаго з валатоў нашага мастацкага слова перадрукам невялічкага ўрывачка, радкі якога належаць да ліку наймацнейшых у нашай мастацкай прозе.

* * *

Старонка нашая патаёмная

(З АПАВЯДАНЬНЯ «ПАТАЁМНАЕ»)

Шпарка бегаеш ты, шэры воўк! Дуж ты на ногі, ходак на бягню, цягуч у дарозе. Але дарма... Бо не аббегаць табе, скараход-жывадзёр, за ўвесь ваўчыны век твой усіх абшараў старонкі нашае, не пратаптаць сьцежачак па ўсіх лясох нашых дрымучых. Не! Блудзіш і ты ў машкох-купінах нашых!

І ты, бацян магутнакрылы, бусел-чарнагуз! Бачыў ты піраміды фараонаў эгіпецкіх, у шкляна-бліскучай, люстранай вадзе Ніла гістарычнага глядзеўся ты, прыгажун. Праз нашага прадзеда, Дуная мнаговоднага, ляцеў ты, даўганогі, і многа старонак з рознымі людзьмі ня нашай веры, і гаворкі, і аблічча відзеў ты. Але-ж — дарма! Бо ніколі ня выхадзіць ні табе, ні бацянятам тваім балатоў нашай зямелькі. Ніколі не накрасавацца табе бясконцай і неагляднай удаўжкі і ўшыркі гожай істужкай палёў нашых рознакалёрных, нашых лясоў зялёна-сініх, нашых рэчак ціхаводных, што вербалозам ды краскамі, як караламі прынаднымі, апраўленыя.

Бліскаеш ты, маланка-бліскаўка, скрозь усё неба Божае, аж з краю ў край. Зьверху ўніз расьсякаеш ты, ня ўгледзець калі, вялізарнае прадоньне нябеснае. А дарма... Бо ніколі не асьвяціць табе адразу старонкі нашае патаёмнае...

Балючая патрэба

(Пісьмо з Аргентыны)

Назіраючы дзейнасьць Згуртаваньня Беларусаў у Аргентыне тут на месцы, а таксама сочачы за хронікай беларускае прэсы, прадусім «Бацькаўшчыны», можна заўважыць, што актыўнасьць гэтае арганізацыі не зьмяншаецца ня ў прыклад некаторым агульна-грамадзкім арганізацыям іншых краінаў, аб дзейнасьці якіх ужо больш году нічога нідзе ня пісалася.

Але, на жаль, хаця Беларусы ў Аргентыне праяўляюць некаторую актыўнасьць, большых аднак вынікаў на ніве грамадзкай і палітычнай дзейнасьці ня відаць. Пры тых абставінах, што тут існуюць, у будучыні нічога лепшага мусіць і нельга будзе спадзявацца. На гэта тут злажылася шмат прычынаў, важнейшыя зь якіх пастараемся ніжэй выявіць, каб у будучыні іх перамагчы ды аздаравіць тутэйшае грамадзкае жыцьцё.

Аргентына зьяўляецца аднэй з краінаў, у якой праводзіць грамадзка-палітычную дзейнасьць для эмігрантаў вельмі цяжка. Цяжка таму, што ў гэтай краіне цяжкія ўмовы жыцьця, якія не пакідаюць часу на грамадзкую працу. Да гэтага й афіцыяльная палітыка ня надта йдзе нам на руку, хаця дагэтуль ніякія канкрэтныя перашкоды ня ставіліся, калі ходзіць аб чыста нацыянальна-культурную працу.

У Аргентыне знаходзіцца вялікая колькасьць нашай старой эміграцыі, якая ў бальшыні сваей зьяўляецца скамунізаваная й заражаная бальшавіцкай прапагандай яшчэ ў часе вайны. Да гэтых людзей вельмі цяжка даступіцца, бо яны старанна ізалююцца і ідзін аднаго пілнуюць, каб ніхто ад іх не адлучыўся й не пайшоў правільным нацыянальным шляхам.

Тыя, што не падпалі пад камуністычны ўплыў, гэта ў бальшыні каталікі. Яны й надалей астаюцца на баку ад нашага нацыянальнага жыцьця, бо Згуртаваньне ніяк не адважыцца зактывізаваць сярод іх нацыянальнай працы. На гэта злажыліся дзьве прычыны: папершае, ніхто ня хоча адважыцца ўзяцца за гэтую цяжкую, адказную, але й пачэсную працу; падругое, беларуская каталіцкая маса баіцца ангажавацца ў беларускім арганізацыйным жыцьці, ня маючы ніякай гарантыі на будучыню і ня выключаючы, што й нашая арганізацыя, як і папярэднія, можа быць зьліквідаваная. Апошнія наракаюць на адсутнасьць тут беларускага каталіцкага сьвятара, сама ўжо прысутнасьць якога была-б для іх дастатковай зарукай перад уладамі і самым грамадзянствам. У гэтым ім трэба прызнаць поўную рацыю. Калі-б быў тут свой каталіцкі сьвятар, дык ані з боку ўладаў, ані з боку беларускіх грамадзкіх колаў ня было-б найменшае засьцярогі для арганізацыйнай працы сярод старых эмігрантаў каталіцкага веравызнаньня. Трэба адцеміць, што сьвятары тут зьяўляюцца вельмі шанаваныя, за імі прызнаецца вялікі аўтарытэт, які мог-бы быць выкарыстаны для нацыянальнае справы перад духоўнымі і сьвецкімі ўладамі.

Гэтую справу добра ацаніла Згуртаваньне Беларусаў у Аргентыне і яшчэ ў канцы 1951 году пачало рабіць у форме прыватнай стараньні, каб прыслалі беларускага каталіцкага сьвятара ў Ар-

(Заканчэньне на 4-ай балоне)

Пётра Сыч

Чатырнаццаць Калядаў на чужыне

1942. ІРАЦКАЯ ПУСТЫНЯ ПАД КАНАКІНАМ

Як вокам сягнуць — палавая пустыня й палавое неба, так што цяжка разрозьніць, дзе канчаецца адно, а пачынаецца другое. Уся пустыня пакрытая палаткамі, паміж якімі ўдзень валочыцца нуда, ноччу выюць шакалы, ну і часьценька сьвярдзёлкі гамсінаў верцяць дзіркі ў небе. Ня раз можна бачыць дзесяткі слупоў пяску, якія, прабягаючы цераз пустыню, зносяць і комкаюць усё, што ім трапляецца па дарозе, пакуль вецер не пакрышыць іх на туманы дробненькага пылу, які праціскаецца ўсюды. Нездарма ў Курдыстане ёсьць няпісанае права, што калі гамсін дзьмець бязупынна пяць дзён, а Курд зарэжа сваю жонку — не адказвае за свой праступак. Гэта нешта жуткае, што рвець ня толькі ліны палатак, але й нэрвы.

Добры Бог зьлітаваўся над намі і вывеў нас з савецкага раю ў Бабілёнскую пустыню. У Касьпійскім порце Паглеві засталася стыхія вашэй, голаду й страху. Як у калейдаскопе замігцелі цудоўныя ў сваей дзікасьці пэрскія горы, блакітны Тэгэран, а цяпер ужо месяцамі трывае спракудлівая стыхія пустыннай нуды. Легендарны Ўсход, аб якім мроілася, начытаўшыўся казак Шэхэрэзады, прынёс расчараваньне. Казкавы Багдад — бруд, смурод і бедната. Праўда, нейдзе за высокімі мурамі існуе роскаш і сунега зацішных гарэмаў, але туды гяўрам няма ўваходу. Ды і ў Багдад рэдка ёсьць нагода паехаць. На штодзень астаюцца: шакалы, скарпіёны, фалянгі, чорныя ўдавы, гадзіны, гамсіны ды міражы (фатаморганы або «фатаміграны») — міражы зроку й лятуценьняў...

Усё-ж нешта добры Кон даў нам на пацеху. Гэта — арак. Хоця прыскам смаліць глытаўку, адылі, сьцёбнуўшы тройчы, чалавек ажыўляецца і, у залежнасьці ад тэмпэрамэнту, выяўляе гэтае ажыўленьне: адныя аплявушацца да крыві, іншыя ўзварушваюцца да сьлёз.

На Куцьцю палаткі прыбралі пальмовымі лапкамі. Далёка ім да нашых сьвежых, ядраных, пахучых ялінак!

Ежы — хоць расьпеража́ыся, араку — хоць заліся!

Камандзеры абходзяць палаткі зьвязаў. Сыплюцца ўрачыстыя, баявыя прамовы, што паб'ём, пераможам, дойдзем, пяройдзем... Жаўнеры, знуджаныя гэтай рэторыкай, чакаюць, калі ахвіцэры пойдуць у свае палаткі і можна будзе распачаць штурм на арак. Урэшце пачалася агульная папойка, крыху калідуючая з дэмакратыяй, але згодная з вайсковай дысцыплінай: ахвіцэры асобна п'юць віскі і джын, жаўнеры ў сваім гэце хлышчуць арак.

Да мяне зьвярнуўся стары падахвіцэр — шэф:

— Калі ласка, пойдзем да мяне ў палатку. Я зрабіў нашую праўдзівую беларускую куцьцю, з макам. І шчупачка, таксама, прыпёк...

*

Сьлёзы мяшаліся з добрым віном, радасьць волі — з сумам і турботамі аб тых, што асталіся там, за Касьпійскім морам...

З палатак пачалі вырывацца песьні. Спачатку калядныя й даволі стройныя, калі-ж скончыўся запас калядак, сьпевакі перайшлі на патрыятычны рэпэртуар, які зьмяніўся ў дрындушкі. Паволі, у меру даліванага араку, сьпеў пераходзіў у выцьцё, якому заўторылі шакалы. Да іх далучыліся галодныя сабакі зь недалёкай курдыйскай вёскі.

Далёка за поўнач на пустыні разьлягалася нястройнае выцьцё людзей і зьвяроў, якое адбівалася ад нізкага, валавянага скляпеньня неба.

1943. БЭТЛЕЕМ, БАЗЫЛІКА, НАРАДЖЭНЬНЯ

Дык гэта тут!... Дзесяткі параў дзіўна мокрых вачэй уліплі ў сярэбраную зорку і ўбогія ясьлі ля яе ў падзямельлі Базылікі. Узварушэньне сьціскае горла. Гэта тут — 1943 гады таму нарадзіўся Той, Каму не знайшлося месца ў хаце, карчме ні ў сэрцах людзей... Найвышэйшы Маестат зыйшоў найніжэй, бо аж у пастырскі хлеў, каб на зямлю прынесьці супакой і валадарства Божае...

Так тут ціха, што чуецца біцьцё сэрцаў. А недзе там, далёка, над сьветам шалее бура вайны, мільёны людзей гінуць у лягерах, кацэтах, крэматорыях, у пунях жыўцом гараць падпаленыя старыя, жанчыны, дзеці... У імя чаго?

Як цяжка слабым людзкім розумам зразумець глыбіню Божай мудрасьці і справядлівасьці!..

*

Базыліка Нараджэньня знаходзіцца ў руках праваслаўных манахаў, якія пры ўваходзе бяруць даволі салоную аплату за ўступ ад кажнага паломніка. Каб не абражаць рэлігійных пачуцьцяў розных веравызнаньняў, у капліцы Нараджэньня забаронена сьпяваць калядныя песьні, за выняткам... польскіх. Гэтая дзіўная традыцыя бярэ свой пачатак ад 1885 году, калі адна група польскіх паломнікаў, церазь недагляд адміністрацыі не папярэджаная аб забароне, засьпявала калядныя песьні. Так паўстаў прэцэдэнс, які стаўся правам. Разумеецца, Палякі не абняхайваюць выкарыстоўваць гэтае права.

Ня ведаю, як сьпявалі Нованароджанаму пастушкі, калі за зоркай Бэтлеемскай прыбеглі ў стайню, але нашыя калядкі маглі толькі Дзіцятка спужаць, бо ўсе галёкалі з такім энтузіязмам, што аж здавалася сьвятыня дрыжэла, а перапалоханыя манахі зьбегліся ў падзямельле. У дадатак, у цеснай капліцы даволі няпрыемна панесла перагарам араку: не адзін ваяка на вячэры ў Еразаліме або па дарозе ў Бэтлеем заглянуў глыбей у пляшку, каб гадней ушанаваць сьвятое месца. Аднак цяпер усе глыбока ўзварушаныя, калі кажны падае на калені й цалуе сярэбраную зорку перад ясьлямі.

*

Ужо на дварэ Эдзя Пракаповіч, да якога ніякімі спосабамі ня прышчэплівалася вайсковая дысцыпліча, пацягнуў мяне канфідэнцыяльна за рукаў:

— Ня мог гэта маленькі Ісус нарадзіцца ў нас, на Беларусі? Мы — народ лагодны, Яго-б дастойна ўшанавалі і ня ўкрыжавалі-б, як гэныя нехрысьці...

— Дык хоць сяньня аддай Яму належную пашану і ня ўпіся.

Зь кішэні Эдзявага плашча цікава вытыркнула галоўку бутэлька.

— Як-бы гэта выглядала, каб я, шавец, з шавецкай сям'і, ня выпіў у такі ўрачысты вечар? Гэта была-б Боская абраза!..

Як можна было дыскутаваць з гэнай шавецкай філязофіяй?

*

— Спадар лейтэнант, а нашто там, у капліцы Нараджэньня тырчыць узброены жыдоўскі паліцыянт ды яшчэ ў шапцы?

— Ён пільнуе, каб хтось ня ўкраў зоркі з пад ясьляў або каб манахі розных веравызнаньняў ня біліся між сабой, што пярвей часта здаралася.

— І то ў такім сьвятым месцы! О, злыдні! Ды й наагул, яны тут із сьвятасьцяў зрабілі кярмаш! — абураюцца жаўнеры.

— Браткі! — крыкнуў нехта баявейшы. — Давайце пойдзем ды выцягнем за вушы вон гэнага паліцыянта ад Ісусавых ясьляў!

Ахвотнікаў пабіцца за веру знайшлося шмат. Каб ратаваць сытуацыю, я мусіў даць войстры загад машыраваць да вазоў.

*

Цёмная, душная ноч навісла над Еразалімай. Ужо далёка па поўначы выходжу на балькон гатэлю. У Еразаліме абавязвае «блекаўт» і ўва ўсім горадзе ані сьвятла, але на ясьнейшым фоне неба справа чарнее вежа Давіда, насупраць-жа высіцца Гальгофа. Далей налева, над далінай Юзафата, узносіцца Гара Распусты, дзе калісьці стаяў палац 300 жонак і наложніцаў Салямона і аўтар Бааля. Пада мной сьпіць старая Еразаліма. Там, між беднымі, лепленымі з гліны хаткамі ўецца Крыжовая Дарога.

Растрэсеныя нэрвы ня хочаць успакоіцца. На чорным фоне ночы фантазія рысуе вобразы мінулага: выразна чую, як натоўп вые: «Вараву! Вараву!», а Пілат усьцяж мые рукі і знуджаным голасам кажа: Ecce Homo! Лагодны голас Вучыцеля глушыць выцьцё натоўпу. Набожны сьпеў крыжаносцаў мяшаецца з крыкам забіваных імі жанчын і дзяцей. Над Гальгофай зьявілася рыцарская постаць Годфрыда дэ Буілён і расплылася ў пустцы...

Pater, dimitted illis...

Было мне сумна й жутка...

Далёка, за Маабскімі горамі, на небе разьліваліся аблезлыя хварбы зары. Із стромкага мінарэту, быццам ракета, сарваўся зычны голас муэзіна, заклікаючы славіць Аляха. Еразаліма будзілася, штодзённае жыцьцё выбягала з муравейніка.

*

У садзе Гэфсімані — бальсам супакою. Шэрыя, старэнькія аліўкі, якія, паводля сказу, памятаюць Хрыста, быццам-бы абмёрлі — не скрануць галінкамі. Паміж імі сібенькі францішканін чуць рушыцца, паліваючы градкі.

Перада мной маленькая даліна Юзафата, далей Залатыя Вароты Старой Еразалімы. Усё тут: кажнае дрэва й камень, былі сьветкамі найвышэйшае хвалы і найніжэйшага паніжэньня Хрыста, і ўсё, здаецца, аб гэтым памятае.

Усё — за выняткам людзей...

(Далей будзе)

Да праблемы беларускага казацтва

(Заканчэньне з папярэдняга нумару)

Што-ж сталася ў вакупаванай Украінцамі часьці Беларусі? Дзесь пад Магілевам да прызначанага Хмяльніцкім на акупаваную часьц Беларусі тымчасовага казацькага Залатарэнкі прыехаў беларускі шляхціч Кастанцін Паклонскі разам із трыма іншымі шляхцічамі і чатырма мяшчанамі. Залатарэнка ськіваваў іх да Масквы, скуль зьвярнуўшыся 7 верасьня 1654 г. К. Паклонскі аовесьціў сябе беларускім палкоўнікам і пачаў арганізаваць беларускае казацтва. Вось із гэтага часу, паводля аўтара артыкулу, Беларусы з пад украінскае акупацыі, не азіраючыся на Вялікае Княства Літоўскае, а нат як-бы ставячыся да яго варожа, няпрыхільна, а прынамся як да гаспадарства ім чужога, прабуюць у сваёй мясцовасьці арганізаваць новае беларускае гаспадарства спачатку васальнае да Масквы, а калі гэта не ўдалося з прычыны маскоўскага становішча, дык васальнае да васальнае да Масквы Украіны.

Паглядзім, ці такі пагляд пацьвярджаецца фактамі, прыводжанымі самым аўтарам артыкулу. Спачатку Паклонскі сустрэў пераказу ў сваей дзейнасьці з боку Залатарэнкі, каторы хацеў зь Беларусаў арганізаваць украінскае казацтва, зн. казакоў залежных ад украінскае ўлады. Жалаба на Залатарэнку маскоўскаму ўраду памагла на толькі, што Поклонскаму дазволена было арганізаваць беларускіх казакоў адно ў межах Магілеўскага павету, а на іншай часьці ўкраінскае акупацыі меў рабіць гэта Залатарэнка пасвойму. Гэта магло быць недаверам Масквы да Паклонскага. «Паклонскі, кажа аўтар, не дзяржыць гэтых межаў. Спасярод ягонага палку мы сустракаем сотні Чэрыкаўскую, Прапойскую, Мозырскую, што сьветча пра даволі шырокую тэрыторыю, занятую ягоным казацтвам» (бал. 45). «У сьнежню 1654 г. (зн. за якія два з палавінаю-тры месяцы) ягоны полк налічвае ўжо чатыры тысячы чалавек, на той час — гэта не малая колькасьць..., і ў лютым 1655 г. сталася неспадзяваная Маскве справа: з ладнай часьцяй свайго крывіцкага палка Паклонскі перайшоў на бок войска Вялікага Княства Літоўскага» (бал. 45).

Зь якою-ж мэтаю пачынаў сваю дзейнасьць Паклонскі? Тут можа быць адно з двух: або зьняверыўшыся ў перамогу незалежнае Беларусі, зн. Вял. Кн. Літоўскага, над Масквою й Украінаю, але бязь безахвоцьця да яго, ён пастанавіў ратаваць тое, што ўважаў магчымым, ды, хоць васальнае, але ўсё-ж такі мець сваё беларускае гаспадарства, а пасьлей, пераканаўшыся, што справа незалежнае Беларусі ня безнадзейная, перайшоў із сваім палком на бок ейнага войска; або з самага пачатку дзеіў, каб з часам, зарганізаваўшы некаторыя вайсковыя сілы, адначасна або й разам з войскам незалежнае Беларусі ваяваць з акупантамі.

Просьле пераходу Паклонскага да войска незалежнае Беларусі, па якімсь часе, тым беларускім казаком, што яшчэ засталіся ў вакупаванай Украінцамі часьці Беларусі, цар загадаў належыць да ўкраінскага войска. Відавочна, Масква Беларусам ня верыла. Спачатку палкоўнікам гэных беларускіх казакоў быў нейкі Мацьвей Старынскі, а з 1656 г. Хмяльніцкі прыслаў Івана Нечая. Але гэты арганізуе не ўкраінскіх казакоў зь Беларусаў, як гэта хацеў рабіць Залатарэнка, але беларускіх, ды што гэтыя казакі і тэрыторыя імі занятая, тварылі, як гэта пераконуюча даводзіць аўтар, самастойную гаспадарстваваю адзінку, васальна залежную ад украінскага гэтмана. Відавочна, не ўдалося Залатарэнку тварыць украінскіх казакоў зь Беларусаў, і Хмяльніцкі мусіў пайсьці на ўступкі. Масква абярняся ставіла дамаганьне, што «казакам на Белой Руси не быть», але яны гэтае забароны ня слухаюць і арганізуюцца й пашыраюцца далей а далей; было іх шаснаццаць тэрытарыяльных адзінак на шырокай тэрыторыі Беларусі (46 бал.). З войскам незалежнае Беларусі, адылі, яны не ваююць.

А ў гэтым самым часе, як праф. Акіншэвічу ўдалося знайсьці ў дакумэнтах Архіву міністэрства справядлівасьці і заграгічных справаў у Маскве, па ўсёй Беларусі, акупаванай маскоўскім войскам, пашырыўся партызанцкі супраць-маскоўскі рух. «Ёсьць шмат матар'ялаў пра казакоў, — кажа аўтар — у Рослаўшчыне, Імсьціслаўшчыне, Смаленшчыне й Віцебшчыне. У густых барох Смаленшчыны й Віцебшчыны сядзела шмат аддзелаў крывіцкага казацтва. Маскоўскія людзі іх звалі «шишами» («шиш» у тагачаснай мове расейскай значыла лесавы разбойнік). Але гэта, ведама, былі не разбойнікі, а род, калі хочаце, партызанаў, што ўзьняліся супроць маскоўскіх войскаў». «Шмат дадзеных пра дзейнасьць гэтых казацкіх аддзелаў ёсьць пра тэрыторыю Віленшчыны (там казацтва асабліва дзеіла ў павеце Ашмянскім) і Меншчыны. Меншчына гэтымі гадамі ўся была занятая казацкімі аддзеламі крывіцкіх казацкіх чалаўнікоў — Тахвіля Бабровіча, Міндзьвілы, Мурашкі. Крычма крычаць рэляцыі маскоўскіх стралцоў пра тое, што «казаки белорусские, государь, нас, ратных людей твоих, побивают».

І ў гэтым самым часе вялася палітычна-дыпляматычная акцыя, што прывяла да Гадзяцкае ўмовы 1658 г., паводля каторае Ўкраіна станавілася трэйцім раўнапраўным гаспадарствам у канфэдэрацыйным задзіночаньню Літвы (Беларусі) й Польшчы. Хто быў ініцыятарам і галоўным дзейнікам у гэтай акцыі? Найлягчэй маглі быць імі тыя, каторыя былі да яе прыгатаваўшыся псыхалёгічна й палітычна. Таковымі былі Беларусы. Беларусы ня толькі нічога ня трацілі ад такое камбінацыі, але здабывалі падвойна: не давалі ўзмоцніцца Маскве і аслаблялі свайго партнэра — Польшчу. Украінцы, праўда, таксама здабывалі, але ім цяжка было псыхічна зьмяніцца зь няпрыяцеляў у хаўрусьнікаў Польшчы, асабліва, калі мець наўвеце разагітаваную супроць Польшчы казацкую, палітычна нявырабленую, масу. Дыкжэ гэта найлягчэй магло стацца тады, калі наступнікам Хмяльніцкага стаўся «Іван Выгоўскі, што сам паходзіў зь недалёкае ад Крывіччыны Валыні, а жонку меў Крывічанку із шляхоцкага роду Стацкевічыху (45 бал.)» «і быў моцна зьвязаны з Крывіччынай» (46 бал.). Бліжэй азначым паходжаньне Выгоўскага, калі дадамо, што, як падаў Л. Акіншэвіч у сваім артыкуле «Беларускае Казацтва», друкаваным у «Полымі» VI, 1929, бал. 176, «Выгоўскія былі із шляхты Аўруцкай, на мяжы Палесься й Валыні. Іх ня прызнавалі на Ўкраіне за чыстых Украінцаў; пра гэтмана гаварылі запарожцы, што нельга яму кіраваць Украінай ды казацкім войскам, бо ён «литвин»[1]), знача Беларус. Вось-жа не за Ўкраінца, але за Беларуса ўважалі Ўкраінцы Выгоўскага. І няма дзіва, Аўруч і цяперака, просьле каля 400 год украінізацыі, ляжыць на этнаграфічнай тэрыторыі беларускай[2]), дарма што ладне зукраінізаваінай. Ня толькі жонка гэтмана Выгоўскага была Крывічанкаю, але й «ягоны брат Даніла ў 1658 г. адыграў ладную ролю ў падзеях на Беларусі; пра гэта шмат могуць расказаць архіўныя матар'ялы маскоўскага «Древнехранилища», якія прыходзілася бачыць аўтару гэтых радкоў (Акіншэвічу — Б. С.). Даніла Выгоўскі памёр, калі яго ў ланцугох везьлі да Масквы. Прынята думаць, што яго закатавалі... У Маскву, а потым у Сібір, на раку Лену, заслалі і іншых Выгоўскіх — Васіля (дзядзьку гэтмана), Юрку (браценьніка), Ільлю (братаніча)»[3]).

Выгоўскі, стаўшыся гэтманам, «у сваёй палітычнай дзейнасьці асабліва хоча абаперціся й на крывіцкую арганізацыю» (46 бал.). «У вайне Ўкраіны з Маскоўшчынаю крывіцкае казацтва Івана Нечая ўзяло ўдзел» (бал. 46). Дык нат бяз дальшых дасьледаваньняў, адно апіраючыся на даных, падаваных самым Акіншэвічам, можна дапусьціць, што Гадзяцкая ўмова была справаю беларускай.

З усяго менаванага ясна відаць, што Беларусы акупаванае часьці Беларусі, у тым ліку акупацыі ўкраінскае, заставаліся верныя свайму незалежнаму гаспадарству — Вялікаму Княству Літоўскаму.[4])

Украінцы ня былі псыхічна прыгатаваўшыся да такое ўмовы, якая сталася ў Гадзячу, дзякуючы Беларусам. Спачатку гэтман Выгоўскі меў удачу, і Ўкраінцы чыста разьбілі галоўнае маскоўскае войска пад Канатопам, але пасьлей Маскве ўдалося выкарыстаць сваю агентуру сярод цёмнай казацкай масы, Выгоўскі быў ськівены з гэтманства, і Ўкраіна зьвярнулася да васальнае залежнасьці ад Масквы.

Дарма што Гадзяцкай умоваю Польшча траціла Ўкраіну, у дальшым выглядзе гэтая ўмова была карысная й Польшчы. Каб Беларусь і Ўкраіна засталіся незалежнымі гаспадарствамі, дык з часам не дайшло-б да падзелу Польшчы. Але й Палякі ня былі прыгатаваўшыся да Гадзяцкае ўмовы; дзеля таго яны, просьле няўдачы Выгоўскага, гэтае ўмовы не паддзержылі і нат самога Выгоўскага забілі.

Але Беларусь з польскай помачай і далей адзержывала перамогі над маскоўскім і ўзноў над украінскім войскам. Адна часьць беларускага войска была ўжо ў Севершчыне пад Сосьніцаю, а другой на чале з Палубінскім заставалася паўтара дзесятка міляў да Масквы. Але ў гэтым мамэньце ў Польшчы выбухнуў бунт магната Любамірскага, кароль Ян Казімер пакінуў Беларусаў адных ваяваць з Маскалямі, а сам з польскім войскам зьвярнуўся да Польшчы. Хатняя вайна ў Польшчы цягнулася да канца ліпня 1660 г. Беларусы ў гэтым часе ня толькі ваявалі з Масквою й Украінаю бяз польскае памогі, але яшчэ мусілі пасылаць часьць свайго войска да Польшчы на помач каралю. Па сканчэньню нутраное вайны ў Польшчы, пачалася ў Рэчыпаспалітай вайна з Турэччынаю за Ўкраіну ды із самой Украінаю П. Дарашэнкі. Гэта былі прычыны, чаму Беларусь, дарма што мела шмат бліскучых перамогаў над Масквою, ня толькі не адабрала ад яе дальшых беларускіх земляў, у каторых былі ўзрушэньні жыхарства, але яшчэ замірэньнем у Андрусаве 1667 г. мусіла ўступіць Маскве Смаленшчыну ў Севершчыну. Севершчына, з выняткам Браншчыны й Трубчэўшчыны, была прылучаная ня беспасярэдна да Масквы, але да ўкраінскае гэтманшчыны. З гэтае прычыны ў Севершчыне мусіла паўстаць казацтва, як сталая зьява.

---

1) Акты Южной и Западной России, т. VII, бал. 192.

2) Гл. Я. Станкевіч, «Веда» 1952, бал. 166-167, 172, 173, 174, 175 і 263-264. Гл. таксама ягоную карту Беларусі.

3) Л. Акіншэвіч, там-жа.

4) Калі ў сьнежню 1659 г. маскоўскае войска здабыло ў Ів. Нечая Быхаў, ён лучыў у маскоўскую няволю і быў высланы ў ібір, Тамака, у Табольску, ён яшчэ ў 163 г., але ў 1669 г. яго бачаць ужо на Ўкраіне, дзе, як палкоўнік «літоўскага казацкага палку», ён вядзець перамовы з гэтманам П. Дарашэнкам (Л. Акіншэвіч, там-жа, бал. 179). Гэткім парадкам, ня толькі Ўкраінцам не ўдалося арганізаваць зь Беларусаў украінскіх каракоў, але й прысланы ў Беларусь Украінец Нячай стаўся беларускім дзеячом і беларускім палкоўнікам.

Брачыслаў Скарыніч

Балючая патрэба

(Заканчэньне з 3-яй балоны)

гентыну. На раду кс. др. П. Татарыновіча Управа ЗБА зьвярнулася да а. Альфонсо Подзяво, які пражывае ў правінцыі Мэндоза, займаючы становішча прафэсара ў школе «Дон Боско», з просьбаю, каб згадзіўся пераехаць у Буэнос Айрэс і заняўся арганізацыяй беларускай каталіцкай парахвіі. Ён з пачатку на гэта згадзіўся з тым толькі, каб ягоныя духоўныя ўлады далі яму на гэта дазвол. Адначасна ён парадзіў зьвярнуцца да Інспэктара Гэнэрала Дон Люіс Вауля ў Кардове з просьбай у гэтай справе, што Ўправа ЗБА і зрабіла. Аднак а. А. Падзяво ў сваім лісьце із сьнежаня 1952 г. адмовіўся пераехаць у Буэнос Айрэс.

Не зражаючыся гэтай няўдачай, Управа ЗБА пачала афіцыяльна прасіць беларускія дзейнікі помачы ў прысланьні сьвятара ў Аргентыну, а апошні раз у жнівені сёлета зьвярнулася да Я. Э. Апостальскага Візытатара для Беларусаў біскупа Б. Слосканса з просьбаю помачы ў гэтай справе. Дагэтуль адказу няма, аднак Управа ЗБА яшчэ ня траціць надзеі, што справа будзе палагоджана пазытыўна.

Не сакрэт, што ў Аргентыне для сьвятара будуць даволі цяжкія ўмовы працы. Арганізацыя сама не магла-б пакрыць усіх коштаў ягонага ўтрыманьня. Але ёсьць тут ня мала ўкраінскіх і польскіх сьвятароў, якія памагаюць сваім суродзічам у нацыянальнай працы і ня дрэнна жывуць, служачы ў мясцовых касьцёлах.

Парушаючы справу рэлігійнага жыцьця Беларусаў у Аргентыне, трэба ўспомніць аб адным важным факце. У штодзеньніку, які выдаецца тут у ангельскай мове п. н. «Буэнос Айрэс Гэральд» за 28 ліпеня 1953 паявілася зацемка наступнага зьместу:

«Япіскап для выгнанцаў — Рым.

Ватыканская Кангрэгацыя Ўсходняе Царквы ўпаўнамочыла Расейскага Каталіцкага Япіскапа на выгнаньні апякавацца 60.000 Белымі Расейцамі каталікамі, расьцярушанымі па ўсім сьвеце, — як даведваемся зь некаторых каталіцкіх жаролаў.

Ім ёсьць мгр. Балеслаў Слосканс, Апостальскі Адміністратар Менску й Магілева, Заходняя Расея. Мгр. Слосканс, які ёсьць тытулярным япіскапам Цільлюм і асыстэнтам Папскага Пасаду, пражывае ў Лювэне, Бэльгія. Нарадзіўся ён у 1893 г. ў Стэрняны ў Латвіі. Ройтэр».

Прадстаўнік ураду БНР у Аргентыне зараз-жа выслаў рэдакцыі выясьненьне з просьбай спраставаць зробленую памылку, аднак рэдакцыя гэтага не зрабіла. Так і асталося, што расейскі, а ня беларускі япіскап будзе апякавацца ня Беларусамі, але «Белымі Расейцамі».

К. Мацкевіч

АД РЭДАКЦЫІ

Наступны нумар «Бацькаўшчыны» выйдзе падвойным зь літаратурным дадаткам за 31 студзеня 1954 г.

Р. СКЛЮТ

Дасказаньне

зьместу нявыдрукаваных частак «Нядолі Заблоцкіх»

(НА АСНОВЕ ЎСПАМІНАЎ ПЕРАКАЗУ ГЭТАГА ЗЬМЕСТУ САМЫМ АЎТАРАМ У ЛІСЬЦЕ ДА СЯБРЫ НА ВЫГНАНЬНІ)

«Дабрыдзень свайму, роднаму» аддаўшы, раскашаваўся Савоста перажываньнямі звароту блуднага сына да гэтага свайго, роднага. Дзён колькі нат і з хаты роднае носу выткнуць не хацелася Заблоччыку. А тады вынадзіла-ткі да сябе «летняя ночка» — ізноў з тэй-жа такі Альжаю, сваёй, роднаю дзяўчынаю, падзабытаю на чужыне, ды цяпер ацэненую ўдвая ў тэй сталасьці пачуцьцяў, што ўкладалася ўжо ў Савосту па гадох і перажытым у іх.

Паміж таго нарваўся нек Заблоцкі і на калішняга свайго настаўніка Зубрыцкага. Падалося, што й гэты быў нек як-бы зачадзеўшы, падобна, як Савоста ад «летняй ночкі», Альшы ды ўсяго свайго, роднага. Ды гэтак яно блізка што й было: знайшоў тымчасам і Зубрыцкі сваю дарогу да таго-ж свайго, роднага, а можа й тую, аддаўна лятучоную дарогу ў першы разьдзел раману свайго жыцьця. Не адразу цяміў Савоста, сваім зачадзелы, што сталася, аж нарэшце дайшло: па доўгагоднай сяброўцы свае адзіноты — тэй «Ниве» з дармовымі дадаткамі — нарэчыўся нек Зубрыцкі на іншую — на «Нашу Ніву», хоць і без дадаткаў, ды запраўды «нашую», сваю, родную, у сваёй, роднай мове газэтку. Гвалтам убіваў цяпер яе й Савосту ў рукі — няхай пачытае адно, гэта-ж зусім, зусім іноcя, гэта-ж... Памятаваў Заблоччык, як калісь адвярнула яго ад тае старое «Нивы» з дадаткамі і якраз зь «летняй ночкай» упяршыню спаткаўся тады... Дык і цяпер безь вялікае ахвоты клаў за ўлоньне гэтае новае Зубрыцкага захапленьне, усё яшчэ не разумеючы добра, што гэта за яно. Ды калі, дамоў ідучы, спыніўся пасядзець у халадку й дастаў газэціну, пачаў чытаць — ня мог ужо адарвацца, пакуль аж да «друкарні Марціна Кухты» (друкарня, у якой друкавалася «Наша Ніва») не дайшоў. Вось дзе запраўды было яно, сваё, роднае, зусім неспадзяванае, а над усё грунт. Беларусь!

І як ні бягучы, вярнуўся Савоста да настаўніка, згроб у яго ўсё, што было — і газэткі, і маленькія кніжачкі — куды да тых «дармовых дадаткаў», але — свае, родныя! Тымчасам Зубрыцкі выкладаў быламу вучню сваё запаветнае — пра той «першы разьдзел»... То-ж «Беларусы нікога ня маюць, няхай-жа хоць будзе ў іх Янка Купала»... Ну, Янка Купала — дзеля вершаў, а вось гэроем у «першы разьдзел» — хто? Якраз месца гуляшчае, вольная дарога. Дык можа — яны ўдвух, на сваю, родную дарогу, адчыняць першы разьдзел і свае кнігі жыцьця, дый упішуцца ўрэшце ў вялікую кнігу дзеяў свайго, калісь слаўнага, зьнябытага цяпер народу? Гэтак і пачаўся першы этап, ці можа, якраз і самы старт таго «дыялёгу», якім пайшлі ад цяпер ужо, як спрэжаныя, настаўнік і вучань, Зубрыцкі й Заблоцкіх Савоста.

Дык зараскашаваўся цяпер Савоста новымі, вялікімі перажываньнямі нацыянальнага ўсьведамленьня. Завяршала гэта тую раскошу пачуцьцяў звароту да свайго, роднага, да «летняй ночкі» і «вясны-красны». Як Зубрыцкаму той «першы разьдзел», так яму зарысоўвалася тут лятучонае калісь павіна «пяро залацістае»... Ды зразумеў Заблоччык — ня ўсё тое адразу, пачынаць трэба ад маленькага, так і ў газэтцы піша. Для Зубрыцкага гэтае маленькае — ягоная школа, для Савосты — ад дзядоў-прадзедаў спадкаемная доля аратага. І калішні вучань, узбагачаны навукаю і практыкаю тае другое свае школы, што адбыў кагадзе за кратамі, вучыў ужо настаўніка: ня можна так адразу, як той хоча — «букварь» пад стол, «лемантар» на стол, і пайшло. Гэтак прапсюраць раз-два, і настаўнік гатоў яшчэ сам гэнам апыніцца, дзе Савоста быў. Родную школу рабіць трэба асобна, і ўпотайкі, і памаленьку. Прыслухаўся да вучневых радаў настаўнік, і — дзіва: неўзабаве і няўзнак — ужо ў тых старых «лапах» вучням патрэбы ня было, перш у сваёй роднай, патайной школе, а тады навет і ў тэй казённай. Іноcя зусім і тут і там навука пайшла, не зашываўся больш розум у небарачных баркаўскіх дзяцей. І настаўнік захапіўся новаю сваёй працаю па вушы, як-бы гэта й быў ужо той ягоны жаданы «першы разьдзел», дый ці-ж ня быў-ткі, напраўдзе?

Савоста-ж у бацькаву гаспадарку, у тую «долю аратага» — ды на вялікую радасьць маці свае Прузыны — унурыўшыся, пачаў пакрысе нагаворваць і сваіх, і іншых баркаўчанаў — і пра штучныя ўгнаеньні, і навет пра тыя хутары, што пра іх «Наша Ніва», як у бубен біла. Ды старыя баркаўчане — ня іхныя дзеці, і туга йшлося тут Савосту, ня гэтак, як настаўніку ягонаму. Чухалі старыя патыліцы — «а мо яно й так... ды ўжо-ж... каб-жа Бог даў» — ды на большае, чым тыя «штучныя», ці лубін які — не падважыць іх... І тое яшчэ, што адседзеў-жа Заблоччык недзе там за невашта — дык хто яго ведае, як і з тым, што ён кажа... Адзін брат Савостаў Пархім пераняўся быў думкаю пра «хаўрусную краму», ці «сялянскі банчок», пачуўшы пра іх з «Нашае Нівы» — дарога ягоная ў гандаль ужо добра назначыўшыся была. Дый ягонае сэрца не ляжала вельмі да хаўрусаў — сам сабе асэсарам валей хацеў быць Заблоччык гандлёўшчык.

Ды не папушчаў носу Савоста — ня ўсё адразу. Жыў ён цяпер — ад газэты да газэты, кажная газэцінка — цэлае здарэньне, хоць іншых, запраўдных здарэньняў, што пра іх лятуцелася змалку, здарэньняў-падзеяў так-такі й не находзіла. Ня ўсё адразу!

Ажно нарэшце пайшло сыпаць і здарэньнямі, як з рукава. Праўда, ізноў ня тымі, але-ж ткі здарэньнямі, аж занадта здарэньнямі, на іх ліха. Пяруном зь яснага, летняга неба грукнула — вайна. Зь Немцам. Самога Савосту, праўда, гэта не абыйшло: «белы бялет» меў у кішані Заблоччык — ці то за тую прыгоду сваю адседжаную, ці так нек. Ня турбавалі й Зубрыцкага: сельскі настаўнік. Заблоцкіх Пархім, што ў гандлі ды ў капейцы ўжо паварочваўся, падаткнуў, дзе трэба, дык не чапалі й яго. І зноў за ўсіх Заблоцкіх давялося йсьці небарачнаму Вінцэнтаму — музыку, як калісь на Японца — цяпер на Немца. Як калісь замалады быў, так і цяпер, хоць мо й за старога, адразу-ж выправілі. Ды іноcя пайшло ўсё цяпер: калі тады не даехаў Вінцэнты да Японца, цяпер у Немца адразачку-ж уехаў у самы гарт, так што й звароту ўжо ніякага. І неўзабаве прынёс Разэлі паштар пра «сьмерць гэроя на полі брані». — «Так, пад гарою, на полі, зрана беднага, і ўлажылі», — пераказвала ўдава суседзям, выціраючы хвартухом ня вельмі, каб мокрыя, вочы. А неўзабаве й зусім асушэлі яны — ня было калі. Пайшлі па нашых сёлах маскалёў ставіць, а як у Разэлі ў хаце вальней, дык ёй і па два-тры ўсырычвалі, балазе, і сама не ад таго была — усё-ж мужчыны ў хаце, тое-сёе,а беднай удаве й памогуць. І памагалі. За год ужо Юлікусэмасейку (ад таго шляхціца некалі) сястрычка такога-ж насеньня няньчыць прыбыла. А там і пайшло — што гадок, то й ядок, як кажуць. Так па Вінцэнтавай сьмерці гэройскай буяць пайшла сям'я ў ягонай старой хаце...

Яшчэ пакуль «Наша Ніва» йшла, хоць часам і вельмі-ж цэнзураю беленая — было ўсё як-бы тое самае і Савосту і Зубрыцкаму. А лятункі пра «першы разьдзел», ці «пяро залацістае» — разгараліся нат яшчэ больш, паддзьмухвала ў іх і«Наша Ніва» нявыбеленымі часам празь недагляд радкамі, ато й між радкоў. Можа ўжо й нядоўга? Смутна пайшло, як зарвала з газэтай зусім... Толькі хіба «летняя ночка» разганяла Савостаў смутак старым звычаем. Калі-ж — і хто яго ведае, як гэта й з чаго гэта — дагледзеў «пан» Змышлевіч, што ў дачушкі ягонай добра значэць пачынае, дык як ні праціўны быў за мужыка Альжу пушчаць — сам яшчэ барзьдзіць із шлюбам пайшоў. І на самай довесьні адгулялі Савостава з Альжай вясельле. Неўзабаве й раськідалася Альжа, ды няжывым, і ня мог даравацць Змышлевіч сабе, што гэтак зьвязацца з мужыком пасьпяшаўся: можна-ж было-б як шыта-крыта перачакаць, ды — каб-жа ведаў... І на зяця йшчэ больш вока ня меў.

Жанімства й няшчасьце зь першанцом адцягалі Савосту ад увагі да іншых здарэньняў. А зь імі націскалі — з аднаго боку — Немец, ужо добра чуваць было, гарматамі вухаў, а з другога боку як вухнула — дык і па ўсім цару, дык і рэ-ва-лю-цыя — вучыліся баркаўчане сьлібізаваць новае слова, налеваруч — на «леваруцыю» яго круцячы. Але-ж, пачыналася, хіба, тая ўжо «вясна-красна»... Акрыялі духам адразу і Зубрыцкі і Савоста: можна было цяпер і дыялёгам, і маналёгамі — сьмела, уголас, нікога не баючыся й не хаваючыся. Калі ня было на гэта шмат часу і гаспадару і сямейнаму, хоць і ня дзетнаму йшчэ, Савосту, дык дзяцюк Зубрыцкі закруціўся зусім. Спраўляўся і да Менску на сваіх на дваіх дапінаць, бо з коньмі цяпер тугавата было — і забіралі, дый і хаваць пачыналі. Прыносіў Савосту ўсё новыя весткі, і лісткі і газэткі — свае, родныя, як тая «Наша Ніва» была, была — ды не загінула: жыве нашая справа! Як-жа вычыталі сябры, што пад Немцам і без тае рэвалюцыі беларускія школы пайшлі ўжо ў жыцьцё, дык увосень Зубрыцкі, не хаваючыся ўжо, пачаў навуку ў баркаўской беларускай школе.

(Далей будзе)